

РЕЦЕНЗИЯ

на представените трудове за участие в конкурс
за академична длъжност ПРОФЕСОР,
обявен от ЮЗУ „Неофит Рилски“ в ДВ., бр. 40/29.05.2012 г.

*

Рецензент: проф. д-р Бистра Атанасова-Генкова

Кандидат: доц. Д-р Мирослава Кортенска

I. Кратки биографични данни за кандидата

Доц. д-р Мирослава Кортенска е родена на 05 ноември 1953 г. Завършва Руска езикова гимназия „Иван Вазов“ в родния си град Пловдив, театрознание във ВИТИЗ „Кръстьо Сарафов“ през 1976 г., докторантура, пак там през 1988 г., става доцент през 2000 г. Работи като драматург в театрите в Пловдив, Стара Загора, Държавен Сатиричен театър – София. Преподава в НБУ (1993 – 96 г.), а от 2000 г. и понастоящем – в ЮЗУ „Неофит Рилски“. Паралелно е работила в Комисията по култура и медии в Народното събрание (1997 – 98 г.), както и понастоящем в МОМН, във фонд „Научни изследвания“ от 2011 г. Член е на Съюза на учените в България, на **Съюза на българските писатели**.

II. Характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата.

Преди анализа на хабилитационните трудове на кандидата, бих искала да кажа няколко думи за цялостното ѝ присъствие в културния живот на страната ни – енергично и разнообразно като вид дейности. Похвално е, когато един театровед се изявява както в пряката, злободневна театрална критика, така и в задълбочени теоретически изследвания на значими

културни фактори и явления от миналото и настоящето; както в присъствие и отразяване на събития от международни театрални фестивали, интервюта с най-големите и значими личности в областта на драматургията и режисурата, така и в преподавателската дейност, разкриваща пред незнаещите големия опит и познания на знаещия. Освен изброеното, доц. Кортенска се занимава и с обществена и експертна дейност в областта на културата. Не я отминава и интересът към медиите – реализира предаване по БНР, сценарии за два документални филма.

Ще се спра по-подробно на първия, посочен от авторката хабилитационен труд „Културната мисия на кръга „Мисъл““. Кое е новото в този труд, посветен на личности и събития от преди век? Отговорът е в това, че мисията на „Мисъл“ дълги години беше някак срамежливо negliжирана, а в този труд е оценена високо, като подробно е анализирано новаторското мислене на „четиримата големи“, както и многостранността на техните интереси. (Преди години в гимназиалното образование бегло и укорително се споменаваха за тези от „кулата от слонова кост“, а сега учениците знаят, че Яворов е поет, написал и една драма, че Пенчо Славейков е поет, за Петко Тодоров не са чували, да не говорим д-р Кръстев.) Освен това такова цялостно изследване на кръга „Мисъл“ не е правено. В книгата са използвани безпристрастно (въпреки страстното поклонничество на авторката) оценки, критики и мнения на съвременници на четворката, както и откъси от по-късни оценки и анализи.

Не случайно въведението в книгата се нарича „Пътят към Европа“. Важното е, че в началото на XX век будните ни умове са отивали да се учат в Европа, но са се връщали в родината си, за да приложат и надградят наученото, с което да обогатят и приобщат българската култура към европейската.

Първата глава „Културната мисъл на кръга „Мисъл““ е по-кратка от следващите и анализира естетическите позиции и литературни пристрастия на кръга, както и средствата, с които са отстоявани.

Във втората глава – „Кръгът „Мисъл“ и формиране на българската естетическа култура“ се разглеждат теоретичните статии на членовете на кръга – тези на д-р Кръстев, особено значими за времето си, като „Естетиката като наука“, „За естетическия вкус“, „Поетът и обществото“, „За тенденцията и тенденциозната литература“ и др.; статиите на Пенчо Славейков – „Душата на художника“, „Потаената скръб на поета“; полемичните статии на Петко Тодоров – „Нови прояви“, „Нашата критика“ и др., както и преводни статии, които са сред основополагащите съвременни изследвания в областта на естетиката.

В третата глава – „Драмата – кръстопът на идеи и търсения“, като че ли авторката с по-голяма активност започва „да плува в свои води“ – разгледани са много от сценичните произведения, написани през това време и главно – отношението към тях, анализът на творбите, оценката на качествата и недостатъците им на страниците на сп. „Мисъл“.

Очевидно четвъртата глава – „Театралната критика на кръга „Мисъл““ е от най-интересните за авторката. Ето какво казва тя: „Реформаторският възглед за сложното възпроизвеждане на действителността по законите на изкуството и от сцената, борбата за преодоляване буквалността в разбирането на зрителите за спектакъла, не като копие на самия живот, а като втора реалност – това отстоява кръгът „Мисъл“ и в театралната си критика и теория.“ Доц. М. Кортенска педантично изследва възгледите на четворката по въпросите на репертоара, на превода, на актьорската игра. Издирени са (от различни източници) статии по тези въпроси и са цитирани най-съществените пасажии от тях.

Авторката акцентира върху най-важното: високите критерии на четворката при оценяването на явленията в театъра, културата на изказа, широката осведоменост, липсата на застой във възгледите, обновление на самите творци от видяното и прочетеното.

Интересното и точно мотивирано съждение на доц. Кортенска е за еволюцията на критическото творчество на кръга „Мисъл“ – преминаването от чисто литературните анализи на драматургичните произведения към проблемите на тяхната сценична реализация – майсторството на актьорите, средствата за изграждане на театралния спектакъл и неговото въздействие върху публиката.

Въпросът за професионализирането на актьора, позиция, дълбоко реформаторска за времето си, е много подробно изследван от авторката. Направените нейни заключения относно значението на тези възгледи на четворката са категорични: „... тази позиция задвижва на ново равнище цялостния тогавашен театрален процес, неговите критерии и търсения.“

Доц. Кортенска анализира и възгледите на четворката относно режисурата в тогавашния ни театър, базирайки се главно на статиите на Яворов, д-р Кръстев и Пенчо Славейков. От тях са извадени тези пасажки, в които за първи път у нас се говори за важността на тази професия, създаваща цялостния облик на спектакъла, за високите изисквания към качествата на театралите, заели се с режисурата. Представен е един абсолютно нов възглед по този въпрос в тогавашното театрално битие. Цитиран е Пенчо Славейков, който подчертава: „Режисьорът има за задача да постави на сцената творението на поета в духа и целите на самия поет, като обедини играта на отделните изпълнители в хармонично цяло. Той сам трябва да е творец, конгениален поету.“

Петата глава на книгата, „Кръгът „Мисъл“ в развитието на българския театър“, е най-голямата и най-точно определяща целта на авторката да проследи началото и първите стъпки по „пътя към Европа“. В тази глава се разглеждат репертоарните предпочитания на кръга „Мисъл“; разширяването на тези предпочитания – от Шекспир, през Ибсен към Островски, Толстой, Чехов, Горки и т.н.; разглеждат се конкретните прояви на младите драматурзи – основно Петко Тодоров.

Създаването на Народния театър (1907 г.) с енергичното съдействие на четворката и особено на директора Пенчо Славейков – един широко и задълбочено разгледан етап от театралното ни развитие, не просто като чуждопоклонничество, а като разширяване кръга на познание и интереси, както за дейците на театъра, така и за българската публика.

Разгледана е подробно режисьорската дейност на Пенчо Славейков, неговата вискателност към всички участници в представлението, разбирането му за ансамбловост, вниманието му към разпределението на ролите, новото в работата му с актьора, както и успешната му организационна дейност. Изобщо мощният интелект и широка образованост, неподдаващият се на компромиси негов характер го извисяват категорично за времето му.

Анализите и цитатите, използвани от доц. Кортенска, са една база за асоциации със съвременния наш театър и неговия път към Европа.

Много интересно разгледана и специално отделена е дейността на Яворов в Народния театър (1908 – 1912 г.) – отначало като артистичен секретар при Славейков, а после и като режисьор; през този период той създава и двете си драми – „В полите на Витоша“ и „Когато гръм удари“. Показателна е грижата му за чистотата и мелодичността на българския език. (Мисля, че той би се обърнал в гроба, ако чуеше как се говори сега.)

Заслугата на авторката е в разкриването на една по-малко позната страна от дейността на гениалния поет Яворов.

В една рецензия не бих могла да се спра по-подробно върху тази книга, но бих препоръчала на театрали и други любознателни читатели да се запознаят с нея и със сигурност да открият неща, които не са познавали.

Другата монография на доц. Кортенска „Културен компас. Посока: Балканите – Европа“ съдържа статии – изследвания както на български творци от средата на XX век, така и на световни знаменитости – режисьори и драматурзи; запознава читателя с пъстрите явления на международни театрални фестивали. За младите, прохождащи в театралната наука и практика, тази книга може да служи и като учебник, написан доколкото е възможно обективно (особено в интервютата), разбира се, не без налагането на вкуса и предпочитанията на авторката (в критическите статии и оценките на фестивалните събития). Мисля, че тази книга е принос както в научната, така и в преподавателската дейност на кандидата.

Най-задълбочено е представен Любен Гройс – разкрива се не псевдоноваторът, не режисьорът, който си е поставил задача на всяка цена да бъде „модерен“, различен от всички, откъснат от всяка традиция и нищо повече. Напротив, срещаме се с един задълбочено мислещ, образован и талантлив човек. Ние, от по-старото поколение, които сме го познавали лично, които сме гледали негови спектакли, не можем да не се зарадваме на правдивия му портрет, така грижливо обрисуван от доц. Кортенска. Любен Гройс беше любимец на актьорите, с които работеше – той не ги поставяше под, а наравно със себе си, те бяха негови съратници, вдъхновени и от задълбочения му анализ на драматургията, и от извличането на актуалните проблеми в нея, и от творческата му фантазия, както и от липсата на диктат. Много от интересните му мисли за класиците

(Шекспир), както и разсъжденията относно режисьорската методология, са точно подбрани от авторката. Ще завърша изображения в книгата портрет на Любен Гройс с цитираното там негово изказване: „Режисурата е анализ и оригинална поетическа интерпретация. Анализът обхваща драматургията, а поетическата интерпретация – изкуството на режисьора. Проникнал в произведението, вдъхновен от него, той създава свой, неповторим театрален свят...“

Втората глава – „Театралната критика – четвъртата власт на сцената“ – разкрива наболели, гнетящи проблеми на театъра по време на преход, липсата на истинска, градивна критика, а оттам – подкрепа на бездуховността, в която тънем, съпротивлявайки се или не.

От трета до шеста глава включително, статиите са интересни от познавателна гледна точка и то чрез погледа на един критик, който не само описва, но и анализира видяното на балканските и други фестивали с международен характер. Интересни са и портретите на видни театрални творци от съседните нам страни.

Седмата глава – „Театралните реформатори на XX век“ – запознава читателя с големите драматурзи и режисьори, които днешното младо поколение твърде малко познава. И в това е значимостта на приноса на доц. Кортенска – в разкриването на широкия хоризонт на творчеството за и в театъра.

Портретът на Самюел Бекет (макар в по-голямата си част да се базира на превод) е ярък и хвърлящ нова светлина върху тази необикновена личност. Но пък кой ли от изследваните творци е обикновен?

Анатолий Ефрос – човек с нелека творческа съдба, но успяващ винаги да се измъкне от клопките още по-силен, благодарение на таланта, предаността към театъра, могъщия интелект и творчески дух.

Питър Брук – гениален режисьор, непрекъснато търсещ не само в театъра, но и в различни посоки – в операта, киното, писането за театър.

Еудженио Барба – авангардист, който не се смята за такъв.

Робърт Уилсън – демонстративно странен.

И накрая – големият Харолд Пинтър, чиято дейност е дотолкова всеобхватна, че разбира се, не може да се побере в няколко страници. И все пак тези страници се оказват необходими, особено за образованието на младите хора, тръгнали към театъра.

Педагогическата дейност на доц. д-р Кортенска познавам относително добре, тъй като тя преподава на всички мои студенти в ЮЗУ. Когато неин предмет беше избираем, всички студенти го записваха, защото „там е интересно“. Това е добра оценка.

Сериозен принос на кандидата по отношение на културната памет, са и двата сценария за филмите „Отместеното поколение“ и „Възстановителна репетиция“.

III. Основни приноси в научната, научно-приложната и преподавателска дейност на кандидата.

Считам, че чрез анализа на представените трудове, съм изтъкнала и обосновала приносите на кандидата.

IV. Критически бележки и препоръки

Моите критични бележки са малко.

Едната от тях засяга повече от необходимото многословие в монографичните трудове. Разбирам желанието на кандидата да изчерпи до

дъно разглежданите тези, но по-полезно за читателя би били това да става с по-малко думи. (Според А. П. Чехов: „Краткостта е сестра на таланта“.)

Втората е във връзка с двата филма. Мисля, че в „Отместеното поколение“ повече екранно време е отделено на по-малко съществени личности (В. Вихърова) за сметка на по-стойностните (Т. Москов). А във „Възстановителна репетиция“ освен възстановяването на декора, актьорите можеха да възстановят и някоя сцена от спектакъла.

И последната ми бележка: на най-голямата фигура от изследваните – Методи Андонов – е отделено съвсем малко място. Препоръчвам на доц. Кортенска, ако има желание, да се заеме с тази важна за историята на културата ни личност.

V. Заключение

Считам, че кандидатката доц. д-р Мирослава Кортенска напълно отговаря на изискванията за получаване на академичната длъжност „професор“.

31.08.2012 г.

Рецензент:

/проф. д-р Бистра Атанасова-Генкова/